

28 Απριλίου 2014

Η ερμηνεία της εικόνας της Αναστάσεως

[/ Γενικά Θέματα](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

THE RESURRECTION

OF CHRIST

Από το βιβλίο «Ο Μυστικός Κόσμος των Βυζαντινών Εικόνων»

Χρήστου Γ. Γκότση (Εκδ. Αποστολική Διακονία)

Η εικόνα της Αναστάσεως στην ορθόδοξη Εκκλησία έχει δύο τύπους: Ο ένας είναι η κάθοδος του Χριστού στον Άδη, ο δεύτερος εικονογραφικός τύπος είναι εκείνος που εικονίζει άλλοτε τον Πέτρο και τον Ιωάννη στο κενό Μνημείο και άλλοτε τον άγγελο που «επί τον λίθο καθήμενος» εμφανίστηκε στις Μυροφόρες.

Αργότερα η εικόνα της Αναστάσεως του τύπου αυτού πλουτίστηκε με τις σκηνές της εμφάνισης του Χριστού στη Μαρία Μαγδαληνή (το «Μη μου άπτου») και στις δύο Μαρίες (το «Χαίρε των Μυροφόρων»).

Ο Λεωνίδας Ουσπένσκη γράφει σχετικά: «Οι δύο αυτές συνθέσεις χρησιμοποιούνται στην Ορθόδοξη Εκκλησία ως εικόνες της Αναστάσεως. Στην παραδοσιακή ορθόδοξη αγιογραφία η πραγματική στιγμή της Ανάστασης του Χριστού ουδέποτε απεικονίστηκε. Τόσο τα Ευαγγέλια, όσο και η Παράδοση της Εκκλησίας, σιγούν για τη στιγμή αυτή και δε λένε πως ο Χριστός αναστήθηκε, πράγμα που δεν κάνουν για την Έγερση του Λαζάρου. Ούτε η εικόνα δείχνει αυτό. Η σιγή αυτή εκφράζει καθαρά τη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των δύο γεγονότων. Η Έγερση του Λαζάρου ήταν ένα θαύμα, το οποίο μπορούσαν όλοι να κατανοήσουν, ενώ η Ανάσταση του Χριστού ήταν απρόσιτη σε οποιαδήποτε αντίληψη... Ο ανεξιχνίαστος χαρακτήρας του γεγονότος αυτού για τον ανθρώπινο νου και συνεπώς το αδύνατο της απεικόνισής του είναι ο λόγος που απουσιάζουν εικόνες αυτής ταύτης της Αναστάσεως. Γι αυτό στην Ορθόδοξη εικονογραφία υπάρχουν δύο εικόνες, που αντιστοιχούν στη σημασία του γεγονότος αυτού και που συμπληρώνουν η μία την άλλη. Η μία είναι συμβολική παράσταση. Απεικονίζει τη στιγμή που προηγήθηκε της θεόσωμης Ανάστασης του Χριστού - την Κάθοδο στον Άδη, η άλλη τη στιγμή που ακολούθησε την Ανάσταση του Σώματος του Χριστού, την ιστορική επίσκεψη των Μυροφόρων στον Τάφο του Χριστού».

Τα παραπάνω συμφωνούν και με τα αναστάσιμα τροπάρια της Εκκλησίας μας, που υπογραμμίζουν το ανεξιχνίαστο μυστήριο της Αναστάσεως και το παραλληλίζουν με τη Γέννηση του Κυρίου από την Παρθένο και την εμφάνισή του στους μαθητές μετά την Ανάσταση («Προήλθες εκ του μνήματος, καθώς ετέχθης εκ της Θεοτόκου». «Ὡσπερ ἐξήλθες εσφραγισμένου του τάφου, ούτως εισήλθες και των θυρών κεκλεισμένων προς τους μαθητάς σου»).

Εκτός από τους παραπάνω δύο τύπους της Αναστάσεως, συναντάμε στους ναούς μας κι άλλο τύπο: αυτόν που δείχνει το Χριστό γυμνό, μ ένα μανδύα ριγμένο, πάνω του να βγαίνει από τον Τάφο κρατώντας κόκκινη σημαία. Η εικόνα αυτή δεν είναι

ορθόδοξη, αλλά δυτική. Επικράτησε στην Ανατολή, όταν η ορθόδοξη αγιογραφία αποκόπηκε από τις ρίζες της, τη βυζαντινή παράδοση, λόγω της επικράτησης της ζωγραφικής της Αναγέννησης. Υποστηρίχθηκε πως «η μεγάλη προτίμηση για την δυτικότροπη απόδοση της Αναστάσεως οφείλεται, μεταξύ των άλλων, και στην επίδραση των προσκυνητών των Αγίων Τόπων, γιατί πάνω από την είσοδο του Παναγίου Τάφου βρισκόταν παρόμοια (δυτικότροπη) εικόνα της Αναστάσεως, που, αντιγραφόμενη στα διάφορα ενθύμια των προσκυνητών, έγινε υπόδειγμα για πολλούς ζωγράφους. Ωστε μπορούμε να πούμε πως, ο συγκεκριμένος εικονογραφικός τύπος, διαδόθηκε τόσο από τη δυτική τέχνη, όσο και απ' τους Αγίους Τόπους» (Εικόνες της κρητικής τέχνης... σ. 357).

Παρακάτω θα παρουσιάσουμε και θα αναλύσουμε την εικόνα της Αναστάσεως, που λέγεται και «Η εις Άδου Κάθοδος, γιατί είναι η γνήσια εικών της Αναστάσεως, ην παρέδωσαν ημίν οι παλαιοί αγιογράφοι, σύμφωνος με την υμνωδίαν της Εκκλησίας μας. Εκφράζει δε δια της ζωγραφικής όσα ιερά και συμβολικά νοήματα εκφράζει ιδία το πασίγνωστον και υπό πάντων ψαλλόμενον, από παιδων έως γερόντων, τροπάριον, «Χριστός ανέστη εκ νεκρών, θανάτω θάνατον πατήσας και τοις εν τοις μνήμασι ζώην χαρισάμενος» (Φ. Κόντογλου).

Περιγραφή της εικόνας

Στη βάση της εικόνας ανάμεσα σε απότομους βράχους, ανοίγεται μία σκοτεινή άβυσσος. Διακρίνουμε τις μαρμάρινες σαρκοφάγους, τις πύλες της κολάσεως με τις σκόρπιες κλειδαριές, καρφιά και κλείθρα, καθώς και τις μορφές του σατανά και του Άδη με τα φοβισμένα πρόσωπα και τα γυάλινα μάτια. Είναι τα «κατώτατα της γης», «τα ταμεία του Άδου», όπου κατέβηκε ο Κύριος για να κηρύξει τη σωτηρία «τοις απ' αιώνος εκεί καθεύδουσι».

Πάνω από το σπήλαιο, στο κέντρο της εικόνας, προβάλλει ο νικητής του θανάτου, ο Χριστός. Ο φωτοστέφανος της κεφαλής του, τα χρυσοκόκκινα ιμάτιά του που ακτινοβολούν, και η θριαμβευτική όψη του προσώπου του εναρμονίζονται πλήρως με το δίστιχο της πασχαλινής ακολουθίας:

Χριστός κατελθών προς πύλην Άδου μόνος,

Λαβών ανήλθε πολλά της νίκης σκύλα (=λάφυρα).

Ο Χριστός επιστρέφει τροπαιούχος από τη μάχη του με τον άδη κρατώντας τα πρώτα λάφυρα της νίκης. Είναι ο Αδάμ που τον κρατάει από το χέρι, ενώ εκείνος γονατιστός τον κοιτάζει ευχαριστιακά. Πίσω του η Εύα με κατακόκκινο μαφόριο και κοντά της οι δίκαιοι, που περίμεναν με πίστη την έλευση του Λυτρωτή. Ανάμεσά τους ο Άβελ που πρώτος γεύτηκε τον θάνατο. Στην αριστερή πλευρά

εικονίζονται οι βασιλείς και οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης Δαβίδ, Σολομών, Μωυσής, Πρόδρομος κ.α. Όλοι αυτοί αναγνώρισαν το Λυτρωτή όταν κατέβηκε στον άδη και προετοίμασαν το κήρυγμά του, ώστε να βρει ανταπόκριση στις ψυχές των κεκοιμημένων.

Σε μερικές εικόνες η παράσταση του τροπαιούχου Κυρίου είναι πιο εκφραστική, γιατί σ αυτές ο Κύριος κρατάει στο χέρι του το ζωηφόρο Σταυρό, της ευσεβείας το «αήττητον τρόπαιον», με τον οποίο καταργήθηκε η δύναμη και το κράτος του θανάτου.

Αλλού έχουμε στο επάνω μέρος της εικόνας δύο αγγέλους που κρατούν στα χέρια τους τα σύμβολα του Πάθους και στο σπήλαιο το θάνατο να παριστάνεται με γέροντα αλυσσοδεμένο. Είναι δεμένος από τους αγγέλους με τα ίδια δεσμά, με τα οποία είχε δέσμιο και υποχείριο το γένος των ανθρώπων.

Την παράσταση κλείνουν δύο γκρίζοι βράχοι με επίπεδους εξώστες και οι επιγραφές: «Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ» και «ΙΣ ΧΣ

Η εικόνα της Αναστάσεως στην ορθόδοξη Εκκλησία έχει δύο τύπους: Ο ένας είναι η κάθοδος του Χριστού στον Άδη, ο δεύτερος εικονογραφικός τύπος είναι εκείνος που εικονίζει άλλοτε τον Πέτρο και τον Ιωάννη στο κενό Μνημείο και άλλοτε τον άγγελο που «επί τον λίθο καθήμενος» εμφανίστηκε στις Μυροφόρες.

Αργότερα η εικόνα της Αναστάσεως του τύπου αυτού πλουτίστηκε με τις σκηνές της εμφάνισης του Χριστού στη Μαρία Μαγδαληνή (το «Μη μου άπτου») και στις δύο Μαρίες (το «Χαίρε των Μυροφόρων»).

Ο Λεωνίδας Ουσπένσκη γράφει σχετικά: «Οι δύο αυτές συνθέσεις χρησιμοποιούνται στην Ορθόδοξη Εκκλησία ως εικόνες της Αναστάσεως. Στην παραδοσιακή ορθόδοξη αγιογραφία η πραγματική στιγμή της Ανάστασης του Χριστού ουδέποτε απεικονίστηκε. Τόσο τα Ευαγγέλια, όσο και η Παράδοση της Εκκλησίας, σιγούν για τη στιγμή αυτή και δε λένε πως ο Χριστός αναστήθηκε, πράγμα που δεν κάνουν για την Έγερση του Λαζάρου. Ούτε η εικόνα δείχνει αυτό. Η σιγή αυτή εκφράζει καθαρά τη διαφορά που υπάρχει μεταξύ των δύο γεγονότων. Η Έγερση του Λαζάρου ήταν ένα θαύμα, το οποίο μπορούσαν όλοι να κατανοήσουν, ενώ η Ανάσταση του Χριστού ήταν απρόσιτη σε οποιαδήποτε αντίληψη... Ο ανεξιχνίαστος χαρακτήρας του γεγονότος αυτού για τον ανθρώπινο νου και συνεπώς το αδύνατο της απεικόνισής του είναι ο λόγος που απουσιάζουν εικόνες αυτής ταύτης της Αναστάσεως. Γι αυτό στην Ορθόδοξη εικονογραφία υπάρχουν δύο εικόνες, που αντιστοιχούν στη σημασία του γεγονότος αυτού και που συμπληρώνουν η μία την άλλη. Η μία είναι συμβολική παράσταση. Απεικονίζει τη

στιγμή που προηγήθηκε της θεόσωμης Ανάστασης του Χριστού – την Κάθοδο στον Άδη, η άλλη τη στιγμή που ακολούθησε την Ανάσταση του Σώματος του Χριστού, την ιστορική επίσκεψη των Μυροφόρων στον Τάφο του Χριστού».

Τα παραπάνω συμφωνούν και με τα αναστάσιμα τροπάρια της Εκκλησίας μας, που υπογραμμίζουν το ανεξιχνίαστο μυστήριο της Αναστάσεως και το παραλληλίζουν με τη Γέννηση του Κυρίου από την Παρθένο και την εμφάνισή του στους μαθητές μετά την Ανάσταση («Προήλθες εκ του μνήματος, καθώς ετέχθης εκ της Θεοτόκου». «Ὡσπερ ἐξήλθες ἐσφραγισμένου τοῦ τάφου, οὕτως εἰσήλθες καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων πρὸς τοὺς μαθητάς σου»).

Εκτός από τους παραπάνω δύο τύπους της Αναστάσεως, συναντάμε στους ναούς μας κι άλλο τύπο: αυτόν που δείχνει το Χριστό γυμνό, μ' ένα μανδύα ριγμένο, πάνω του να βγαίνει από τον Τάφο κρατώντας κόκκινη σημαία. Η εικόνα αυτή δεν είναι ορθόδοξη, αλλά δυτική. Επικράτησε στην Ανατολή, όταν η ορθόδοξη αγιογραφία αποκόπηκε από τις ρίζες της, τη βυζαντινή παράδοση, λόγω της επικράτησης της ζωγραφικής της Αναγέννησης. Υποστηρίχθηκε πως «η μεγάλη προτίμηση για την δυτικότροπη απόδοση της Αναστάσεως οφείλεται, μεταξύ των άλλων, και στην επίδραση των προσκυνητών των Αγίων Τόπων, γιατί πάνω από την είσοδο του Παναγίου Τάφου βρισκόταν παρόμοια (δυτικότροπη) εικόνα της Αναστάσεως, που, αντιγραφόμενη στα διάφορα ενθύμια των προσκυνητών, έγινε υπόδειγμα για πολλούς ζωγράφους. Ὡστε μπορούμε να πούμε πως, ο συγκεκριμένος εικονογραφικός τύπος, διαδόθηκε τόσο από τη δυτική τέχνη, όσο και απ' τούς Αγίους Τόπους» (Εικόνες της κρητικής τέχνης... σ. 357).

Παρακάτω θα παρουσιάσουμε και θα αναλύσουμε την εικόνα της Αναστάσεως, που λέγεται και «Η εις Άδου Κάθοδος, γιατί είναι η γνήσια εικών της Αναστάσεως, ην παρέδωσαν ημίν οι παλαιοί αγιογράφοι, σύμφωνος με την υμνωδίαν της Εκκλησίας μας. Εκφράζει δε δια της ζωγραφικής όσα ιερά και συμβολικά νοήματα εκφράζει ιδία το πασίγνωστον και υπό πάντων ψαλλόμενον, από παιδων έως γερόντων, τροπάριον, «Χριστός ανέστη εκ νεκρών, θανάτω θάνατον πατήσας και τοις εν τοις μνήμασι ζωήν χαρισάμενος» (Φ. Κόντογλου).

Περιγραφή της εικόνας

Στη βάση της εικόνας ανάμεσα σε απότομους βράχους, ανοίγεται μία σκοτεινή άβυσσος. Διακρίνουμε τις μαρμάρινες σαρκοφάγους, τις πύλες της κολάσεως με τις σκόρπιες κλειδαριές, καρφιά και κλείθρα, καθώς και τις μορφές του σατανά και του Άδη με τα φοβισμένα πρόσωπα και τα γυάλινα μάτια. Είναι τα «κατώτατα της γης», «τα ταμεία του Άδου», όπου κατέβηκε ο Κύριος για να κηρύξει τη σωτηρία «τοις απ' αιώνος εκεί καθεύδουσι».

Πάνω από το σπήλαιο, στο κέντρο της εικόνας, προβάλλει ο νικητής του θανάτου, ο Χριστός. Ο φωτοστέφανος της κεφαλής του, τα χρυσοκόκκινα ιμάτιά του που ακτινοβολούν, και η θριαμβευτική όψη του προσώπου του εναρμονίζονται πλήρως με το δίστιχο της πασχαλινής ακολουθίας:

Χριστός κατελθών προς πύλην Άδου μόνος,

Λαβών ανήλθε πολλά της νίκης σκύλα (=λάφυρα).

Ο Χριστός επιστρέφει τροπαιούχος από τη μάχη του με τον άδη κρατώντας τα πρώτα λάφυρα της νίκης. Είναι ο Αδάμ που τον κρατάει από το χέρι, ενώ εκείνος γονατιστός τον κοιτάζει ευχαριστικά. Πίσω του η Εύα με κατακόκκινο μαφόριο και κοντά της οι δίκαιοι, που περίμεναν με πίστη την έλευση του Λυτρωτή. Ανάμεσά τους ο Άβελ που πρώτος γεύτηκε τον θάνατο. Στην αριστερή πλευρά εικονίζονται οι βασιλείς και οι προφήτες της Παλαιάς Διαθήκης Δαβίδ, Σολομών, Μωυσής, Πρόδρομος κ.α. Όλοι αυτοί αναγνώρισαν το Λυτρωτή όταν κατέβηκε στον άδη και προετοίμασαν το κήρυγμά του, ώστε να βρει ανταπόκριση στις ψυχές των κεκοιμημένων.

Σε μερικές εικόνες η παράσταση του τροπαιούχου Κυρίου είναι πιο εκφραστική, γιατί σ αυτές ο Κύριος κρατάει στο χέρι του το ζωηφόρο Σταυρό, της ευσεβείας το «αήττητον τρόπαιον», με τον οποίο καταργήθηκε η δύναμη και το κράτος του θανάτου.

Αλλού έχουμε στο επάνω μέρος της εικόνας δύο αγγέλους που κρατούν στα χέρια τους τα σύμβολα του Πάθους και στο σπήλαιο το θάνατο να παριστάνεται με γέροντα αλυσοδεμένο. Είναι δεμένος από τους αγγέλους με τα ίδια δεσμά, με τα οποία είχε δέσμιο και υποχείριο το γένος των ανθρώπων.

Την παράσταση κλείνουν δύο γκρίζοι βράχοι με επίπεδους εξώστες και οι επιγραφές: «Η ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ» και «ΙΣ ΧΣ».

Ωραία παρατηρήθηκε, πως «η σύνθεση της εικόνας είναι βαθιά μελετημένη, ακόμα και στις μικρότερες λεπτομέρειές της. Όλα, από το σχήμα των βράχων στο

δεύτερο επίπεδο ως και τις αναλογίες των χρωμάτων, περιέχουν ένα βαθύτερο νόημα και υπακούουν σ' ένα γενικό σχέδιο. Η εικαστική απεικόνιση του απόκρυφου κειμένου αποκτά συμβολικό χαρακτήρα. Ταυτόχρονα, όμως, δεν χάνεται η σχέση με τα συγκεκριμένα επεισόδια του κειμένου» (Εικόνες της κρητικής τέχνης..., σ. 327).»

Ωραία παρατηρήθηκε, πως «η σύνθεση της εικόνας είναι βαθιά μελετημένη, ακόμα και στις μικρότερες λεπτομέρειές της. Όλα, από το σχήμα των βράχων στο δεύτερο επίπεδο ως και τις αναλογίες των χρωμάτων, περιέχουν ένα βαθύτερο νόημα και υπακούουν σ' ένα γενικό σχέδιο. Η εικαστική απεικόνιση του απόκρυφου κειμένου αποκτά συμβολικό χαρακτήρα. Ταυτόχρονα, όμως, δεν χάνεται η σχέση με τα συγκεκριμένα επεισόδια του κειμένου» (Εικόνες της κρητικής τέχνης..., σ. 327).

Πηγή- anavaseis.blogspot.ca

Πηγή: tokandylaki.blogspot.gr